

Toerisme
Anderlecht &
de Gemeentelijke
Musea

Het historisch centrum van Anderlecht

Wandelgids

Welkom !

Deze brochure stelt u een geleide wandeling voor door het historische centrum van de gemeente Anderlecht, beter bekend als de «Rinck».

De «Rinck» dankt zijn bijnaam aan een oud ritueel, het begraven van de overledenen in het kerkhof rondom de kerk. Ook de kapittelkerk Sint Pieter en Guido was destijds omringd door een begraafplaats. «Rinck» betekent ring of cirkel, wat de oorsprong van deze benaming verklaart.

Deze wandeling start ergens in de tweede helft van de 14de eeuw om te eindigen rond de helft van de 20ste eeuw. Vele van deze gebouwen zijn mijlpalen in de geschiedenis van onze gemeente. Sommigen waren stille getuigen van belangrijke gebeurtenissen of vormden het decor achter het leven van vooraanstaande bewoners zoals Erasmus of Vandenpeereboom. Anderen, zoals het Servranckx pand, herinneren aan het «Belle Epoque» tijdperk, een periode waar kunstenaars voortdurend op zoek waren naar schoonheid en volmaaktheid.

U kiest zelf of u met uw wandeling start aan het Dapperheidsplein of aan het Verzetsplein.

Ons historisch centrum is niet enkel een kunsthistorische plek, maar ook een leuke ontmoetingsplaats met gezellige kroegen en gastronomische restaurants.

Ik wens u alvast een leuke ontdekkingstocht doorheen het kloppend hart van onze gemeente.

Éric Tomas

Burgemeester

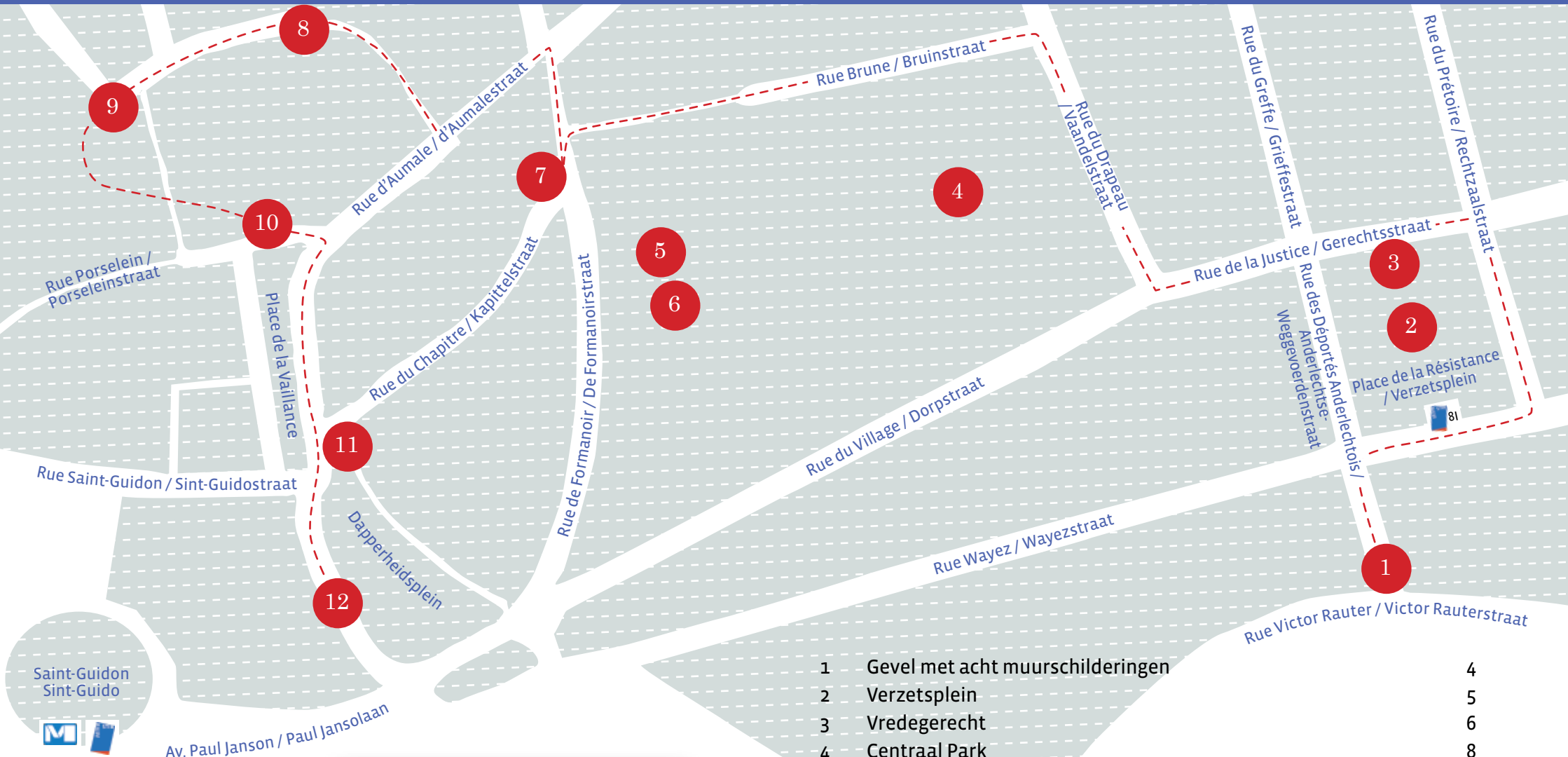
Ubi amici ibi opes bis

Daar waar vrienden zijn is er rijkdom

In de filosofische tuin van het Erasmushuis weerspiegelen zich in de bladvormige vijvers de spreuken van een eeuwenoude en volkse wijsheid, gebundeld door de Rotterdamse humanist.

Concept : Marie-Jo Lafontaine.

Foto: © Erasmushuis -

Bereikbaarheid

- ★ MIVB bus 46, 49 (Erasmushuis)
Tram 81 (Verzet of Sint Guido)
Metrolijn 5 (Sint Guido of Aumale)
- ★ Bus De Lijn 116, 117, 118 (Sint Guido)
- ★ Villo station n° 206 (Sint Guido – Paul Jansonlaan)
- ★ Rode parkeerzone

1	Gevel met acht muurschilderingen	4
2	Verzetsplein	5
3	Vredegerecht	6
4	Centraal Park	8
5	Erasmushuis	9
6	Tuin van het Erasmushuis	10
7	Het Servranckx pand	11
8	Begijnhofmuseum	12
9	Voormalige eigendom Vandenpeereboom (Kunstacademie)	13
10	Collegiale kerk Sint-Pieter-en-Sint-Guido	14
11	Oude Herberg De Swaene	16
12	Dapperheidsplein	17

1. Gevel met acht muurschilderingen

FRANÇOIS JANSSENSSTRAAT, 5

De acht muurschilderingen op deze gevel werden geïnspireerd door het langzaam verstrijken van de tijd. De kunstenaar verwijst op een zeer symbolische wijze naar de jaargetijden, de dierenriem gekoppeld aan het bloeiseizoen van bloemen.

Voor het aanbrengen van deze afbeeldingen werd de frescotechniek toegepast. Opvallend is ook dat alle figuren omlijnd zijn, wat even doet denken aan een sgraffito tekening.

De acht muurschilderingen werden in mei 2010 gerenoveerd door Monique Cordier. Deze werken werden door de kunstrestaurator uitgevoerd met het grootste respect voor de oorspronkelijke materialen.

2. Verzetsplein

Dit plein werd aangelegd in 1896 en droeg oorspronkelijk de naam van «Wayezplein». Ter ere van alle heldhaftige burgers en militairen uit de Tweede Wereldoorlog werd het plein op 16 december 1945 omgedoopt tot het «Verzetsplein». Het aanpalende pand aan het Vrederecht was een politiecommissariaat waar verzetstrijders documenten, getuigschriften en vrijbrieven vervalsten.

Ter ere van deze heldendaden, liet de gemeente Anderlecht op de gevel van het Vrederecht twee gedenkplaten aanbrengen, gegraveerd met een tweetalig opschrift en met het gemeenteblazoen.

3. Vrederegerecht

ARCHITECT LOUIS ERNEST S'JONGERS (1866 - 1931)
VERZETSPLEIN, 3

Op 16 december 1795 werd het Hertogdom Anderlecht benoemd tot provinciestad.

Als gevolg van een hervorming van de gerechtelijke arrondissementen wordt in Anderlecht op 27 mei 1890 het vrederegerecht gevestigd voor: «de gemeentes Anderlecht, Dilbeek, Itterbeek, Sint-Martens-Bodegem, Sint-Agatha-Berchem, Groot-Bijgaarden, Zellik (...) die samen een provinciaal vrederegerecht vormen met Anderlecht als hoofdplaats».

Hetzelfde jaar vestigt de gemeente Anderlecht een vrederegerecht in een huis gelegen in de Van Lintstraat, n° 4.

In 1891 schenken het echtpaar Wayez – De Linte en de Centrale Bank van Namen aan de gemeente de grond waarop het vrederegerecht zal worden gebouwd. De plannen van architect Ernest S'Jongers worden door de Gemeenteraad goedgekeurd. De bouwwerken werden opgestart in 1894 en in 1898 was het gebouw klaar.

Ingevolgde de toepassing van de taalwetten van 1963, vielen de Nederlandstalige gemeentes niet langer meer onder de bevoegdheid van het district Anderlecht. Enkel nog de gemeentes van Anderlecht en Sint-Agatha-Berchem maken hier nog deel van uit.

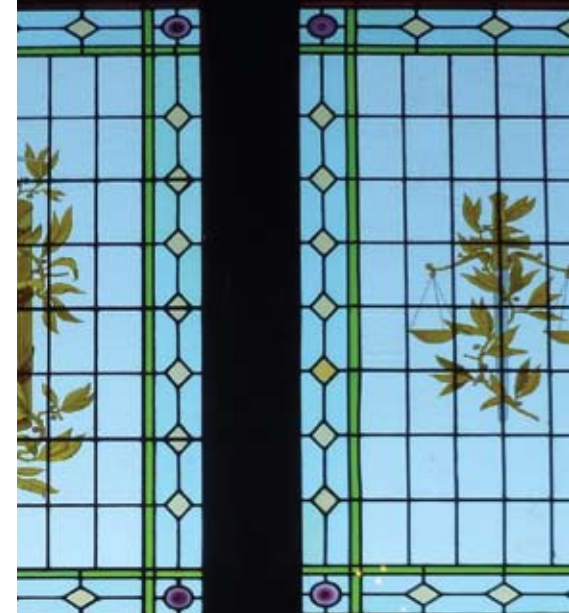

Foto: © A. Dedobbeleer

De gevel werd opgetrokken in neorenaissance stijl, een stijl die erg in trek was tijdens de periode van de aanbouw.

Het interieur van de rechtszaal op het eerste verdiep is een echt meesterwerk en een sprekend voorbeeld van Brusselse kunst op het einde van de 19de eeuw. Het merkwaardig plafond van deze rechtszaal wordt gesteund door sierlijk versierde stalen draagbalken. Het meubilair straalt een passend decorum uit voor rechtsvonnissen. De grote gebrandschilderde ramen bieden een prachtige lichtinval op de eerste verdieping. Deze rechtszaal is ongetwijfeld een van de mooiste van Brussel.

Op de geveldriehoek van het centrale gedeelte staan de namen van alle gemeentes die oorspronkelijk deel uitmaakten van het arrondissement Anderlecht. Het wapenschild van deze gemeentes wordt uitgebeeld in het bovenste gedeelte van elke pijler.

4. Centraal Park

PARK GELEGEN TUSSEN DE BRUNESTRAAT, DE VAANDELSTRAAT EN DE DORPSSTRAAT.

In deze kleine groene oase tussen het Verzetsplein en het Erasmushuis reiken nuttigheid, blijmoedigheid en schoonheid elkaar de hand.

Het park werd aangelegd op de voormalige site van de «Kaarswijk» (1868 – 1959). Deze site uit de 19de eeuw werd onbewoonbaar verklaard en door de gemeente tussen de jaren 1932 en 1935 aangekocht, met de grond gelijk gemaakt en aangelegd als stadstuin, op basis van het «Park Systeem» goedgekeurd door de dienst stedenbouw in de jaren 1950 en 1960.

Het Centraal Park is het enige historische parkerfgoed van Anderlecht. Dankzij een merkwaardig reliëf komen alle beplantingen helemaal tot hun recht, onder meer bosjes met rode Amerikaanse eiken, essen en lindebomen. Een korte dreef, gevormd door leilindes, doorkruist het park. Onder een stenen brug loopt een pittoresk bospad. In dit park, gelegen vlak naast de tuin van het Erasmushuis, werden enkele merkwaardige landschapselementen verwerkt, een zeldzaamheid bij de aanleg van kleine parken.

Faciliteiten : spelletjes voor kinderen van 2 tot 12 jaar en een fontein.

Maakt deel uit van het historisch parkerfgoed sinds 26 maart 1998.

5. Erasmushuis

KAPITTELSTRAAT, 31

Open van dinsdag tot zondag van 10 tot 18 uur (ook op feestdagen met uitzondering van 25 december en 1 januari).

Achter deze stadsmuur zit een van de oudste gotische gebouwen van Brussel (1450 – 1515) verscholen. Dankzij het verblijf van Erasmus van Rotterdam (ca. 1467 – 1536) heeft het pand de tand des tijds doorstaan. Erasmus, de Prins der Humanisten, verbleef er in 1521 van mei tot oktober. Bovenop de gevel van het huis staat een authentiek jaartal uit 1515, oorspronkelijk eigendom van het kapittel van Anderlecht. Tijdens zijn verblijf bij zijn oude vriend, kanunnik Pieter Wijchmans, voltooide Erasmus de derde uitgave van zijn vertaling van het Nieuwe Testament.

Het museum is volledig gewijd aan deze grote humanist en is een mooie illustratie van zijn tijdperk aan de hand van meubelstukken, schilderwerken van onder meer Gérard David, Jérôme Bosch, Joos Van Cleve, Roger Van der Weyden, beeldhouwwerken en uitgaven uit de 16de eeuw. De bezoeker ontdekt er het leven, het werk en de fundamentele levenswaarden van Erasmus, in de politieke en godsdienstige sfeer van weleer.

Het Erasmushuis werd aangekocht door de gemeente Anderlecht, gerenoveerd en omgebouwd tot museum in 1932 en maakt deel uit van het Monumentenerfgoed sinds 25 oktober 1938.

6. Tuin van het Erasmushuis

KAPITTELSTRAAT, 31

Open van dinsdag tot zondag van 10 tot 18 uur (gesloten van begin december tot half maart).

Achter het museum ligt de «Medische Tuin», ontworpen door René Pechère in 1987. De honderden medische planten van deze tuin vormen een waardig botanisch portret van Erasmus. Al deze planten werden door de artsen van Erasmus gebruikt als geneesmiddel. De «Filosofische Tuin» dankt zijn ontstaan aan de tekst «Het Religieuze Banket», geschreven door Erasmus gedurende zijn verblijf in Anderlecht. Deze tuin bestaat uit bladvormige bloem- en boomerken bedacht in 2000 door landschapsarchitect Benoit Fondu. In elk bladperk groeit een bloem of plant afkomstig uit de landschappen die Erasmus, als eerste grote Europeaan, aanschouwde tijdens zijn rondreizen (van Engeland tot Italië, langs Zwitserland en België). Bijdragen van hedendaagse kunstenaars zoals Bob Verschuere, Marie-Jo Lafontaine, Catherine Beaugrand en Perejaume luisteren het geheel op.

Maakt deel uit van het erfgoed sinds 26 maart 1998.

© Erasmushuis - Foto: Paul Louis

Foto's: © Erasmushuis

7. Het Servranckx pand

ARCHITECT
VICTOR SERVVRANCKX
(1897 - 1965)

KAPITTELSTRAAT, 3

Rechtover het Erasmushuis staat een merkwaardig pand. Dit prachtig hoekhuis, gebouwd in 1925 in een vrij gedurfde stijl, werd getekend door kunstschilder en gelegenhedenarchitect, Victor Servranckx. Een opeenstapeling van horizontale lijnen en excentrieke cirkels vormen de basis van het bouwplan van dit pand. Dit bijzonder gebouw doet alvast denken aan fraaie schilderwerken van deze bekende kunstschilder.

Ter hoogte van het nummer 29 van De Formanoirstraat (verlenging van de Kapittelstraat) bevindt zich een ander, doch minder episch huis, ontworpen door Servranckx.

Foto's: © A. Dedobbeleer

8. Begijnhofmuseum

KAPELAANSTRAAT, 8

Open van dinsdag tot zondag van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur (ook op feestdagen met uitzondering van 25 december en 1 januari).

Lets verder ligt het kleinste Begijnhof van België, gesticht in 1252. Er woonden toen slechts acht begijntjes. Het Begijnhof werd door de gemeente omgebouwd tot museum in 1930.

Het Begijnhof bestaat uit twee kleine huisjes, gebouwd rond een geplaveide binnenkoer met waterput, in de schaduw van de Sint Pieter en Guido kapittelkerk. De rechtervleugel stamt uit de 16de eeuw en werd ingericht met kleine kamers, waar men ondermeer oud keukengerief, een kloskantatelier, een snoepwinkel (Bollewinkel) en Sint Guido lokte toen vele pelgrims naar de kapittelkerk.

In de linkervleugel – heropgebouwd na een uitlaande brand in de 18de eeuw – ontdekt de bezoeker de Kamer van de Grootmeesteres (Begijn die de leiding had van orde), een geheel van gotische beeldhouwwerken uit de 15de eeuw afkomstig van de kapel van Scheut, een verzameling archeologische vondsten en talrijke voorwerpen die getuigen van het plaatselijke leven en tradities, van volkskunst en godsdienst. Een compilatie van de eeuwenoude geschiedenis en folklore van Anderlecht.

Het geheel maakt deel uit van het Monumentenerfgoed sinds 25 oktober 1938.

Foto's: © Erasmushuis

9. Voormalige eigendom Vandenpeereboom

**ARCHITECT FRANÇOIS MALFAIT (1872 – 1955)
DAPPERHEIDSPLEIN, 17**

Vrije toegang van 10 uur tot 12u30 en van 13u30 tot 16u30.

In 1890 koopt Jules Vandenpeereboom (1843 – 1917), doctor in de rechten, Minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafie, een aantal oude kanunnikenhuisjes op het Dapperheidsplein, recht tegenover het voorplein van de kapittelkerk. Alle deze huisjes werden afgebroken en vervangen door een gloednieuw patriciërshuis met twee torens, helemaal in de traditionele stijl van de 16de eeuw.

Een prachtig voorportaal uit de 18de eeuw biedt toegang tot drie gebouwen daterend uit verschillende periodes. Het woonhuis en de oude geplaveide binnenkoer werden net als de waterput goed bewaard. Van hieruit loopt een geheime doorgang – die nog deels bestaat – overwelfd met een zeer fraai smeedkunstwerk, een originele kopie van een werk dat wordt tentoongesteld in het Cluny Museum in Parijs. Het jaartal 1563 in de gevel is zuiver decoratief.

Bij zijn dood in 1917, schonk Jules Vandenpeereboom zijn eigendom en al zijn bezittingen aan de Belgische Staat, op voorwaarde dat het toegankelijk bleef voor het grote publiek. In 1924 wordt de Commissie voor de Legerarchieven er gehuisvest. Van 1961 tot 1974 wordt het gebouw het «Museum voor het Rijksarchief» met ondermeer een indrukwekkende bibliotheek met werken over de Belgische geschiedenis. In 1977 renoveert het Ministerie van de Vlaamse Cultuur het gebouw om er onderdak te bieden aan de «Academie voor Beeldende Kunsten».

Als geheel maakt deze eigendom deel uit van het Erfgoed sinds 28 februari 2002 onder de benaming «Voormalige eigendom Vandenpeereboom, voormalige conciërgewoning en het oude huis «De Yseren Leeuw».

In oktober 2011 vierde de academie haar 40 jarig bestaan. Voor deze gelegenheid ontwierp kunstenaar Bonom een walvissenskelet in zwart/wit gespreid over verschillende gevels.

Foto's: © A. Dedobbeleer

10. Collegiale kerk Sint-Pieter-en-Sint-Guido

DAPPERHEIDSPLEIN

De kapittelkerk van Anderlecht is de derde grootste kerk van de Brusselse regio. Deze katholieke kerk draagt de uitzonderlijke titel van kapittelkerk daar ze vroeger beheerd werd door een kanunnikengemeenschap. Deze belangrijke geloofsorde draagt de naam van «Kapittelorde»

De Sint Pieter en Guido kapittelkerk is een ware hoofdgetuige van de romaanse en gotische architectuur. De oorsprong van het gebouw gaat terug tot de 10de en de 11de eeuw.

HET BOUWERK

Op het einde van de 11de en in het begin van de 12de eeuw werd een imposante romaanse kerk opgetrokken ter ere van Sint Pieter. Een ondergrondse grafkelder is een van de overblijfsels van deze romaanse kerk. Hier werd het lichaam van een heilige bewaard. Er ligt een zeer mooie beeldhouwde blauwe grafsteen, beter bekend als de «grafsteen van Sint Guido», die ook werd gebruikt als onderstel voor het reliekschrijn met de beenderen van de heilige man. Het motief stelt de «levensboom» voor, dat zeer waarschijnlijk teruggaat tot de 12de of de 13de eeuw. Het is allicht het graf van een kanunnik. Onder de grafsteen ligt een nauwe doorgang. De legende vertelt ons dat pelgrims eronder door kropen zodat hun wensen en gebeden zouden worden aanhoort door de heilige man. Dit is een soort overgangsritueel, de slijtage op de stenen getuigt van een eeuwenoude traditie.

De heropbouw van de romaanse kerk tot gotische kapittelkerk vond plaats tussen 1350 en 1527. Het gotisch gebouw zoals wij het vandaag kennen, heeft de vorm van een Romeins kruis en stamt grotendeels uit het Bourgondisch tijdperk.

De neogotische torenspits werd in de 19de eeuw op de kerktoren geplaatst. Deze spits werd ingehuldigd in 1898 maar het gewicht ervan bedreigt nu de stabiliteit van het gebouw.

Toen het nieuwe koor in 1482 werd ingehuldigd, telde het kapittel van Anderlecht twaalf kanunniken. Voor elke kanunnik werd een koorgestoelte voorzien, zodat het koor wel heel erg lang is. Het middenschip is voorbehouden voor de gelovigen. Het kruisgewelf is typisch gotisch. De twee kruisbogen bovenlangs vormen het geraamte van de ganse structuur.

De kapittelkerk telt twee kapellen : een vrij recente kapel gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-van-Genade van Scheut uit 1949 en de Sint Guido kapel uit de 16de eeuw, waarin het neogotisch reliekschrijn van Sint Guido uit de 19de eeuw wordt bewaard

BEZIENSWAARDIGHEDEN

De muurschilderingen

Tijdens de renovatiewerken die eind van de 19de eeuw binnen in de kerk werden uitgevoerd, werden een aantal muurschilderingen ontdekt. De kapittelkerk van Anderlecht bezit de grootste en oudste verzameling muurschilderingen in de Brusselse regio. Sommigen stammen uit de 15de en de 16de eeuw.

De oudste fresco's bevinden zich in de Onze-Lieve-Vrouw-van-Genade kapel. Zij stammen uit de 14de eeuw en beelden het leven van Sint Guido uit.

De glasramen

De meeste glasramen in de kapittelkerk dateren uit de 19de en de 20ste eeuw, met twee uitzonderingen

: het glasraam van de Heilige Maagd en het Kind (tweede helft van de 15de eeuw), waarin de invloed van de Vlaamse gotische schilderkunst duidelijk herkenbaar is, vooral in de weergave van het gelaat en de stoffen. Dit is een van de oudste glasramen in België. Het glasraam van de voorspraak (eerste helft van de 16de eeuw) stelt een kanunnik voor die een smeekbede richt tot Sint Pieter..

De kapittelkerk maakt deel uit van het Monumentenerfgoed sinds 25 oktober 1938.

Twee zeer volledige brochures, «Muurschilderingen in de Kapittelkerk van Sint Pieter en Guido in Anderlecht» en «De Kapittelkerk van Sint Pieter en Guido, stap voor stap» werden uitgegeven in 2012, ter gelegenheid van het millennium van de dood van Sint Guido. Deze brochures zijn beschikbaar bij de Dienst voor Toerisme in Anderlecht of kunnen gratis gedownload worden via de website www.anderlecht.be/toerisme.

11. Oude Herberg De Swaene (De Rinck)

DAPPERHEIDSPLEIN, 6, 7

Dit is een van de eerste en oudste huizen van het Dapperheidsplein, dat toen nog «t Pleintje» werd genoemd.

Het huis dat rond het einde van de 15de eeuw werd gebouwd, werd in 1675 afgebrand door de Franse troepen. In 1676 werd een nieuw pand in bakstenen opgetrokken. Van herenhuis tot herberg werd het tot in 1832 gebruikt door de gemeenteraadsliden en deed het soms dienst als Vrederecht. In 1830 vergaderden alle hoogwaardigheidsbekleders van Anderlecht in deze herberg om er te stemmen over de scheidingsmotie tussen België en Nederland. Dit 17de eeuws pand staat er vandaag nog in al zijn glorie. Zeer opvallend is de deuromlijsting in blauwe steen. Dit herenhuis, met zijn typische voorgevel, drukt een interessante historische stempel op de stedenbouw. Vandaag huisvest het pand het Vlaams cultureel en gemeenschapscentrum «De Rinck».

Dit gebouw maakt deel uit van het erfgoed van «Traditionele bouwwerken» sinds 18 april 2002.

Foto: © A. Dedobbeleer

12. Dapperheidsplein

Dit plein ligt in het centrum van de gemeente en was oorspronkelijk het dorpsplein van Anderlecht, het toenmalige «t Pleintje». Het plein werd omgedoopt op 22 september 1922 ter ere van de helden van de Eerste Wereldoorlog.

Oude panden, gebouwd op het einde van de 18de eeuw, worden nog steeds uitgebaat als gezellige kroegen en eetcafés, zoals «Les Tréteaux» en «t Paviljoen». In de jaren 1910 – 1920 werd het plein aanzienlijk uitgebreid, waarbij meteen ook de Centrumstraat werd ingepalmd. Op 8 mei 1911 besloot de Gemeenteraad dat «alle gevels die rond het Plein worden opgetrokken, zich moeten inspireren van de stijlen tussen de 16de, 17de en 18de eeuw, om een te groot contrast met de Sint Guido kerk te vermijden. Alle gevels moeten in zichtbare materialen worden gebouwd en moeten voldoen aan bepaalde architecturale voorwaarden goedgekeurd door de gemeente». Sinds 1912 prijken deze «pastichewoningen» rond het plein met hun puntgevels in barokstijl. Het beeld van Victor Voets ter ere van de Oorlogshelden werd ingehuldigd op 28 mei 1922.

Het Dapperheidsplein is de plek bij uitstek voor liefhebbers van zonnige terrasjes en lekkere gastronomie.

Foto's: © A. Dedobbeleer

Toerisme Anderlecht Kapelaanstraat, 1-7 1070 Brussel T: 02 526 83 65
toerisme@anderlecht.irisnet.be | www.anderlecht.be/toerisme
Facebook: Tourism Anderlecht

Erasmushuis en Begijnhofmuseum Kapelaanstraat, 1-7 1070 Brussel
info@erasmushouse.museum | www.ermushouse.museum T: 02 521 13 83

Zin in een geleid bezoek? Bel of schrijf naar Tourism Anderlecht. Zij stellen u een brede waaier aan geleide bezoeken voor en bezorgen u de contactgegevens van touroperators in Anderlecht

Een initiatief van Éric Tomas, Burgemeester, bevoegd voor Toerisme en Gemeentelijke Musea, in samenwerking met de Gemeenteraad van Anderlecht

Redactie en tekstcoördinatie

Annick Dedobbeleer, Verantwoordelijke voor Toerisme Anderlecht
Ann Arend, dd. Conservator van het Erasmushuis en het Begijnhofmuseum

Fotorechten Gemeentebestuur van Anderlecht, Tourism Anderlecht, Erasmushuis en Begijnhofmuseum

Vertaling Nederlands EBVBA Your Pen, Micheline Letange

Beschikbaar in dezelfde collectie :

- ★ In de voetsporen van Jacques Brel in Anderlecht
- ★ In de voetsporen van Maurice Carême in Anderlecht
- ★ In de voetsporen van Lismonde in Anderlecht
- ★ Kunst in de Anderlechtse metro
- ★ De collegiale kerk van Sint-Pieter-en-Sint-Guido, stap voor stap
- ★ De muurschilderingen van de collegiale kerk van Sint-Pieter-en-Sint-Guido in Anderlecht
- ★ Sgraffitokunst in Anderlecht
- ★ Geef ons muren! Dubrunfaut en Collier in Anderlecht
- ★ Graffiti in Anderlecht en de Hall of Fame
- ★ De 11 musea van Anderlecht